

بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان

دکتر محمد امینی*   دکتر محمدرضا تمنایی فر**   رقیه پاشایی***
دانشگاه کاشان

چکیده

این پژوهش، با هدف بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه انجام گرفته است. با توجه به این که تربیت جنسی به دلیل ابهامات نظری و مشکلات اجرایی، همواره به عنوان یک برنامه‌درسی مغفول مطرح است، این پژوهش، ابتدا به استناد منابع نظری و پژوهشی مرتبط، اهمیت و ضرورت وجودی تربیت جنسی را در برنامه‌ی درسی متوسطه مطرح کرده است. در مرحله‌ی بعدی، این پژوهش، از طریق بررسی میدانی نظرات دبیران و دانش‌آموزان متوسطه، چگونگی توجه به این حوزه را از نظر محتوا و تجارب و فرصت‌های یادگیری مشخص ساخته است. در این راستا، تعداد ۶۸۴ نفر از دانش‌آموزان متوسطه (۳۵۹ پسر و ۳۲۵ دختر) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای و ۲۹۵ نفر از دبیران به صورت تصادفی ساده‌گزینه‌ش شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، یک پرسشنامه‌ی محقق ساخته بوده است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد، که در مجموع دبیران و دانش‌آموزان بر اهمیت گنجانیدن محتوا و تجارب یادگیری مرتبط با تربیت جنسی در دوره‌ی متوسطه تأکید کرده‌اند. در

* استادیار گروه علوم تربیتی

** استادیار گروه علوم تربیتی

*** کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی

عین حال، میان دیدگاه‌های آنها در مورد اهمیت برخی عناصر محتوا و تجارب یادگیری تربیت جنسی به لحاظ آماری، تفاوتی معنا دار وجود دارد. ضمن آن که بین دیدگاه دانش آموزان دختر و پسر در زمینه‌ی محتوا، تجارب و فرصت‌های یادگیری تربیت جنسی تفاوت معناداری وجود ندارد.

واژه‌های کلیدی: تربیت جنسی، محتوا، تجارب یادگیری، فرصت‌های یادگیری، مقطع متوسطه، سلامت جنسی

مقدمه

یکی از حوزه‌های چالش‌انگیز تعلیم و تربیت در جوامع مختلف، از جمله جامعه‌ی ما، تربیت جنسی^۱ است، که همواره به دلیل وجود پاره‌ای از ابهام‌ها و سوء تفاهم‌های نظری و فکری و نیز موانع اجرایی با مشکلات فراوانی دست به گریبان بوده و همین امر، زمینه ساز ایجاد و بروز بسیاری از معضلات اجتماعی و انحراف‌های رفتاری در میان نسل جوان و به تبع آن، صرف هزینه‌های سنگین جهت مقابله با این انحرافات نهادها و سازمان‌های ذیربط است. آمار نشان می‌دهد که ۹۰ درصد ناهنجاری‌های زناشویی، ناشی از ضعف دانش جنسی است (دوایی، ۱۳۷۱). در عین حال باید بر این نکته هم تأکید کرد، که در حوزه‌ی عمل «تربیت جنسی از موضوع‌های چالش‌انگیز خانواده‌های ایرانی است. پدران و مادران مسئول نمی‌توانند نسبت به گزینه‌ی جنسی فرزندان خود بی تفاوت باشند، زیرا تربیت جنسی یکی از دشوارترین و حساس‌ترین انواع تربیت‌ها است که اندک اشتباه و غفلتی در آن ممکن است کودکان را به وادی فساد بکشاند» (امینی، ۱۳۶۸: ۳۳۷).

صاحب‌نظران و اندیشمندان مختلف تعلیم و تربیت و روانشناسی، هر یک بر مبنای طرز تلقی و مبادی فکری و معرفتی خود و نیز ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه موردنظر، تبیین و برداشت خاصی را در زمینه‌ی تربیت جنسی ارائه کرده‌اند، که مبین نوع نگاه و رویکرد آنها نسبت به این حوزه‌ی آموزشی و تربیتی است. از دیدگاه سانتروک^۲ (۱۹۹۷؛ ۵۳۶)، تربیت جنسی یک فرآیند دایمی است، که از طریق آن افراد، اطلاعات لازم را در مورد مسایل جنسی کسب می‌کنند. این فرآیند به رشد جنسی

سالم، بهداشت و روابط خوشایند زناشویی و نقش‌های جنسی کمک می‌کند. از نظر کوچکف^۳ (ترجمه تقی زاده، ۱۳۶۹) جهت‌گیری اصلی تربیت جنسی نباید صرفاً ارایه‌ی دانش و اطلاعات مربوط به امور جنسی به دانش‌آموزان باشد. بلکه علاوه بر آن، تربیت جنسی باید ابعاد معنوی و روحانی مسایل جنسی را هم مورد توجه و تأکید خاص قرار دهد. در واقع، از نظر وی، هدف تربیت جنسی فقط آموزش اطلاعات جنسی نیست، بلکه در تربیت جنسی به موازات آموزش مفاهیم و اطلاعات مرتبط با آناتومی و فیزیولوژی انسانی، باید بر جوانب معنوی، انسانی و روحی امور جنسی تأکید کرد تا این حوزه و کارکرد، شکل و صبغه انسانی به خود بگیرد نه آن که صرفاً در قالب اموری مادی و حیوانی مطرح شوند. به طور قطع اهمیت ابعاد معنوی و روحانی تربیت جنسی، کمتر از جنبه‌های مادی و فیزیکی آن نیست.

کرکلر^۴ معتقد است تربیت جنسی در معنای جامع و فراگیر^۵، خود ناظر بر سه حوزه‌ی اساسی، یعنی بهداشت جنسی^۶، اخلاق جنسی^۷ و آینده‌ی جنسی^۸ است. از نظر این صاحب‌نظر، اولین قدم در زمینه‌ی تربیت جنسی، همانا آموزش و ارتقای سطح اطلاعات و آگاهی‌های مرتبط با بهداشت جنسی است. به همین دلیل، آموزش و ارایه‌ی اطلاعات در زمینه‌ی چگونگی پیدایش نطفه، ویژگی‌های جنسیتی زن و مرد، چگونگی دختر و پسر شدن نطفه، دوران بارداری و چگونگی رشد نوزاد در رحم، پدید آمدن اولین نشانه‌های جنسی در نطفه، هویت جنسی، چگونگی انتقال ژن از والدین به فرزندان، دارای ضرورت است. در زمینه‌ی اخلاق جنسی، کرکلر در اساس بر ایجاد عواطف جنسی مثبت^۹، ارایه اطلاعات درست در مورد تغییر و تحول جنسی^{۱۰} در نوجوان، خود‌کنترلی جنسی^{۱۱} و رعایت حد اعتدال در ارضای غریزه جنسی تأکید می‌نماید. در نهایت کرکلر در مورد آینده‌ی جنسی آموزش و ارایه‌ی اطلاعات و مهارت‌های مرتبط با آماده‌سازی نوجوانان و جوانان برای زندگی مشترک توأم با عشق و تفاهم، احترام نسبت به جنس مخالف، ارزش‌گذاری^{۱۲} و پذیرش وی، شناخت احساسات جنس مخالف، برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی مطلوب و توجه به خواسته‌های جنس مخالف را مهم ارزیابی می‌کند. (سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۸۴).

اما برخی دیگر از صاحب‌نظران و نویسندگان، با اذعان به مغالطه‌ای که ممکن است که

در ذهن برخی نسبت به تأکیدات و جهت‌گیری تربیت جنسی به وجود آید، خاطر نشان می‌سازند، که «منظور از تربیت جنسی، آموزش آمیزش جنسی نیست، بلکه کلیه‌ی مسایل و مباحث مربوط به جنس و جنسیت، آموزش مسایل مربوط به بلوغ (تحول‌های فیزیولوژی و روانی) آموزش عفت و اخلاق، کنترل و تعدیل‌گریزه‌ی جنسی و ... را شامل می‌شود» (فرم‌هینی فراهانی، ۱۳۸۰: ۳). در این راستا، برخی نیز با مقایسه و مقابله‌ی دو مفهوم تربیت جنسی و آموزش^{۱۳} جنسی، ضمن قایل شدن معنایی و وسیع‌تر برای تربیت جنسی، هدف آن را ایجاد و بسط رفتارهای جنسی سالم و از بین بردن رفتارهای ناسالم می‌دانند. "تربیت جنسی در معنایی فراتر از آموزش جنسی، عبارت از به‌کارگیری شیوه‌هایی برای ایجاد صفت‌های و رفتارهای جنسی سالم و زدودن صفت‌های ناشایست در انسان است" (پور امینی، ۱۳۸۴: ۱۶۸).

از سوی دیگر، بعضی نویسندگان و صاحب‌نظران، کارکرد اصلی تربیت جنسی را فراهم ساختن زمینه‌ای مناسب برای رشد موزون و هماهنگ‌گریزه‌ی جنسی انسان تلقی می‌کنند. "تربیت جنسی به کلیه‌ی اقداماتی اطلاق می‌شود، که از دوران اولیه‌ی زندگی انسان در جهت رشد متعادل و مناسب‌انگیزه‌ی جنسی انجام شده و هدف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، اجرای وظایف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به رحمت، مودت و آرامش در زندگی است" (رستمی و همکاران، ۱۳۸۴: ۱). از دیدگاه دفریتاس^{۱۴} (ترجمه‌ی رئیس طوسی، ۱۳۸۱) تربیت جنسی ناظر بر آن نوع تربیتی است؛ که در پیدایش حس زیبادوستی، هنر عشق‌ورزیدن، محبت، صمیمیت و ایثار و فداکاری نقش اساسی ایفا می‌کند. در نهایت آن‌که برخی دیگر از صاحب‌نظران برای تربیت جنسی دو معنا یا مفهوم را در نظر می‌گیرند. در معنای اول، تربیت جنسی به معنای آموزش نقش‌های متأثر از هنجارهای اجتماعی دخترانه و پسرانه به دانش‌آموزان است. در معنای دوم، تربیت جنسی ارایه و در اختیار گذاشتن اطلاعات ضروری در مورد مسایلی است که به نوعی با گریزه‌ی جنسی انسان‌ها مربوط است (متقی فر، ۱۳۸۴).

کالینس^{۱۵} و همکاران (۲۰۰۲) برنامه‌ی درسی تربیت جنسی در مقطع متوسطه را در دو طبقه‌ی کلی قرار می‌دهد؛ برنامه‌ی درسی مبتنی بر تربیت جامع جنسی^{۱۶} و

برنامه‌ی درسی صرفاً محدود و مقیدکننده. در حالی که برنامه‌ی مقیدکننده صرفاً بر منع روابط جنسی نزدیک تاکید کرده و از ارای و آموزش اطلاعات آگاهی‌های مرتبط با زمینه‌های جنسی به دانش آموزان تا قبل از ازدواج امتناع می‌کند، برنامه‌ی درسی تربیت جامع جنسی بر تدریس و آموزش مسایل جنسی ناشی از اقتصائات دوره‌ی بلوغ، ایجاد نگرش‌های مناسب نسبت به امور جنسی، تولید مثل و آگاهی در مورد خطرهای ناشی از بیماریهای جنسی؛ نظیر ایدز و ... تاکید می‌کند.

به هر صورت، از تأمل و ژرف نگری در معنا و مفهوم تربیت جنسی می‌توان استنباط کرد، که اگرچه صاحب‌نظران مختلف معانی و برداشت‌های متفاوتی را در مورد این مفهوم ارایه کرده‌اند، ولی در مجموع می‌توان نتیجه‌گیری کرد، که تربیت جنسی به عنوان یکی از کارکردهای مهم نظام آموزشی در صدد انتقال و آموزش مجموعه‌ای از اطلاعات، آگاهی‌ها و شناخت‌ها^{۱۷}، نگرش‌ها و عواطف^{۱۸} و قابلیت‌ها و مهارت‌های^{۱۹} مربوط به امور و مسایل جنسی است. بدون تردید، محتوا و روش یا چگونگی ارایه‌ی این شناخت‌ها، عواطف و مهارت‌ها وابسته به نوع نگاه و رویکرد کلان نظام آموزشی و ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی هر جامعه است.

تأملی بر جایگاه تربیت جنسی و مبانی پژوهشی آن

مجموعه پژوهش‌های انجام گرفته و نیز تجارب آموزشی کشورهای دیگر در زمینه‌ی تربیت جنسی، مستندات قابل توجهی از مبانی پژوهشی و تجربی در این حوزه و آثار و پیامدهای آن در ابعاد مختلف را فراهم می‌آورد.

ساکت^{۲۰} (۲۰۰۹) با توجه به نقش و اهمیتی که برای تربیت جنسی در مراکز آموزشی به ویژه مدارس متوسطه قایل است، از حوزه‌ای تحت عنوان تربیت جامع جنسی نام برده و تأکید می‌کند، که این حوزه باید مجموعه‌ای از اطلاعات و آگاهی‌های مفید و سازنده را در زمینه‌ی رفتارهای سالم جنسی به دانش آموزان منتقل نموده و آموزش دهد تا آنها بتوانند، در موارد مقتضی، تصمیم‌های آگاهانه‌ای را در این زمینه اتخاذ نمایند. ضمن این که، آگاهی و بصیرت در زمینه‌ی امور و فعالیت‌های جنسی، مانع ایجاد اضطراب و فشار روانی در میان دانش آموزان می‌گردد. بریگس^{۲۱} نیز تأثیرات

مثبت برنامه‌های آموزشی تربیت جنسی را در افزایش قابلیت‌ها و رفتارهای مراقبتی دانش‌آموزان مقطع متوسطه و نیز آثار سازنده‌ی این برنامه‌ها را بر روی رشد دانش، آگاهی، نظام ارزش‌گذاری و نگرش‌های دانش‌آموزان متوسطه مورد توجه و تاکید قرار می‌دهد. نتایج پژوهش گورسیمسک^{۲۲} (۲۰۰۹) نیز در مورد بررسی نگرش‌های معلمان نسبت به مسایل جنسی نشان داد، که دوره‌ی آموزشی خاصی که در این زمینه برای آنها طراحی و اجرا شد، تاثیری مثبت بر روی نگرش معلمان شرکت‌کننده، نسبت به امور و مسایل جنسی داشته است. آریسو^{۲۳} (۲۰۰۹) نیز در پژوهش خود زمینه‌های تاریخی، اجتماعی و سیاسی تربیت جنسی را در جامعه مدرن چین امروز بررسی کرده و اذعان می‌کند، که تربیت جنسی از اواخر دهه‌ی ۱۹۸۰ به دلیل اهمیت روز افزون خود در نظام آموزشی چین، مورد توجه جدی قرار گرفت. کونتولا^{۲۴} (۲۰۰۸) در پژوهش خود، دیدگاه‌های معلمان و دانش‌آموزان فنلاندی را در زمینه‌ی تربیت جنسی مورد بررسی قرار می‌دهد. بر طبق یافته‌های این پژوهش، مهمترین هدف تربیت جنسی از نظر معلمان آن است، که حس مسئولیت و آگاهی از واقعیت‌های مسایل جنسی را به دانش‌آموزان آموزش دهد. همچنین مشخص گردید، که دانش‌آموزان پسر در مقایسه با دانش‌آموزان دختر، نقش بیشتری را برای تربیت جنسی در زمینه‌ی رشد دانش و آگاهی‌های جنسی قایل هستند.

در عین حال، پژوهش مذکور نشان داد، آن دسته از معلمانی که تلاش کرده‌اند نگرش‌های طبیعی، سالم و حس‌بردباری نسبت به امور جنسی را آموزش داده و صادقانه با دانش‌آموزان در این زمینه گفتگو کرده و تجارب شخصی خویش را برای آنان بیان کرده و از روش‌های مختلفی؛ همچون نمایش، ایفای نقش و سخنرانی استفاده کرده‌اند، موفق شده‌اند که سطح آگاهی و شناخت بهتر و بیشتری را در زمینه‌ی رفتار جنسی در دانش‌آموزان ایجاد کنند. از سوی دیگر، پژوهش فرناندز و ویه‌ریرا^{۲۵} (۲۰۰۸) بیانگر ناتوانی و مشکلات مختلف والدین و خانواده‌ها در زمینه‌ی تربیت جنسی فرزندان خود و درخواست و انتظار آنها از مراکز آموزشی برای توجه به این حوزه است. پژوهشگران مذکور، بر مبنای دیدگاه‌های والدین گزارش کرده‌اند، که آنها نسبت به انتقال و آموزش مسایل جنسی به فرزندان خود دارای اعتماد و اطمینان کافی

نبوده و ترجیح می‌دهند، که مدارس و معلمان حرفه‌ای این کار را انجام بدهند. مایکل (۲۰۰۷) با مجادله انگیز خواندن تربیت جنسی، از گنجاندن این حوزه در قالب برنامه‌های درسی مقطع متوسطه حمایت کرده و تاکید می‌کند، که تربیت جنسی در این مدارس باید دانش آموزان را با انواع مختلف رفتارهای جنسی، روش‌های حفظ و مراقبت جنسی و نیز آثار عاطفی، روانی و جسمانی ناشی از فعالیت‌های جنسی آشنا کرده و در عین حال، امکان طرح و پاسخ به سوال‌های مختلف دانش آموزان را در زمینه‌ی مسایل جنسی فراهم سازد.

مولر^{۲۶} و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهش خود نتیجه می‌گیرند، که ارایه‌ی تربیت جنسی در مدارس به طور قابل ملاحظه‌ای شیوع رفتارهای پر خطر جنسی را کاهش داده و باعث افزایش آگاهی و درک دانش آموزان از انواع نارسایی‌ها و بیماری‌هایی مربوط به امور جنسی می‌گردد. کورتیس^{۲۷} (۲۰۰۷) نیز از گنجاندن مقوله‌های مرتبط با تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه، به دلیل شروع دوره‌ی بلوغ و جلوگیری از تبدیل شدن مسایل جنسی به یک مسأله و چالش اجتماعی حمایت می‌کند. مطالعه‌ی فرا تحلیلی کربی^{۲۸} و همکاران (۲۰۰۶) از ۸۳ پژوهش انجام گرفته در مورد تاثیرات برنامه‌های تربیت جنسی در کشورهای مختلف جهان، نشانگر موفقیت آمیز بودن اکثر این برنامه‌ها بوده است. در واقع، پژوهشگران مذکور گزارش کرده اند، که $\frac{۲}{۳}$ این برنامه‌ها به نحوی چشمگیر، سوء رفتارهای جنسی را اصلاح کرده و باعث کاهش رفتارهای مخاطره آمیز جنسی شده اند. از دیدگاه این محققان، برنامه‌های درسی اثربخش در زمینه‌ی تربیت جنسی دارای اهداف تعریف شده، روش‌های تدریس مناسب و ساز و کارهای اجرایی مساعد هستند. پژوهش هائلو^{۲۹} و همکاران (۲۰۰۶) ظرفیت‌های اینترنت برای تربیت جنسی را مورد توجه قرار داده و بر استفاده‌ی مراکز آموزشی از ابزار اینترنت جهت افزایش سطح دانش و آگاهی جنسی، بهداشت جنسی و تغییر نگرش‌های آنان نسبت به امور جنسی تاکید می‌کند. تایتل^{۳۰} (۲۰۰۶) ضمن مردود شمردن تربیت جنسی برای دانش آموزان کم سن و سال مقطع ابتدایی، بر ارایه‌ی آن به فراگیران مقطع متوسطه به خاطر ویژگی‌های خاص این دوره تاکید می‌کند. مک فدین^{۳۱} (۲۰۰۴) در پژوهش خود، به بررسی وضعیت تربیت جنسی در مدارس کشور اسکاتلند

پرداخته و فقدان یک رهبری درست و آگاهانه و عدم وجود نگاه راهبردی و هماهنگ در نظام آموزشی اسکاتلند را به عنوان عوامل اصلی نامناسب بودن جایگاه تربیت جنسی این کشور ارزیابی می‌کند: سیلوا و راس^{۳۲} (۲۰۰۳) نیز در تحقیق خود، به ارزشیابی تأثیرات برنامه‌ی تربیت جنسی مبتنی بر مدرسه به دانش‌آموزان فقیر و محروم در کشور شیلی پرداخته و آن را بسیار مثبت ارزیابی می‌کنند.

در نظام آموزشی آمریکا، تربیت جنسی به طور عمده بر اراییه‌ی آموزش‌های متمرکز است، که بتواند مشکلات ناشی از روابط کاملاً آزاد و بی‌بند و بار دانش‌آموزان را کاهش دهد (لوی، ۱۹۹۱). در گزارشی که در سال ۱۹۹۱ منتشر شد مشخص گردید، که ۸۷ درصد آمریکایی‌ها با آموزش مسایل جنسی موافق هستند (جلالی آریا و همکاران، ۱۳۸۴). افزون بر این، پژوهش‌های انجام شده در آمریکا موید آن است، که فقط ۱۰ درصد دانش‌آموزان آمریکایی، اطلاعات مرتبط با مسائل جنسی را به شیوه‌ی درست و از طریق آموزش‌های مدرسه‌ای، کسب کرده‌اند (نتینک و بارت، ۲۰۰۴).

همچنین در مدارس سوئد و نروژ، هر ساله معلمان مدارس هزاران مقاله در زمینه‌های مختلف تربیت جنسی دانش‌آموزان خود نوشته و از این طریق اقدام به افزایش هر چه بیشتر اطلاعات جنسی نوجوانان می‌کنند (همایی و همکاران، ۱۳۸۴).

روس^{۳۳} (۲۰۰۰) اذعان می‌کند، که در کشورهای سوئد و دانمارک، مدارس بالاترین نقش را در تربیت جنسی کودکان و نوجوانان ایفا می‌کنند. از سوی دیگر، در تحقیق خود به طور مستند نشان می‌دهد، که درصد بالایی از معلمان (۷۰/۷٪) معتقدند، که آموزشی ایدز و راه‌های انتقال آن، باید در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی گنجانده شود.

مک کی و هالوتی^{۳۴} (۱۹۹۷) در پژوهش خود بیان می‌کنند، که درصد بالایی از جوانان (۸۹٪) معتقدند، که مدارس به عنوان منبع اصلی باید در زمینه‌ی بهداشت جنسی، آموزش‌های لازم را به دانش‌آموزان ارائه دهد.

آیسنبرگ^{۳۵} (۱۹۹۷) در تحقیق خود نشان می‌دهد، که دانش‌آموزان مورد مطالعه، خواهان گنجاندن تربیت جنسی در مدارس بوده و آن را برای مقابله و برخورد صحیح با دوره‌ی بلوغ لازم می‌دانند. همچنین این پژوهش تأکید می‌کند، که مقدمات

آموزش‌های جنسی باید قبل از نوجوانی شروع و به سوال‌های و ابهام‌های نوجوانان صادقانه پاسخ داده شود.

نتایج پژوهش فیشر و فیشر^{۳۶} (۱۹۹۲) نشان می‌دهد، که آموزش بهداشت جنسی هنگامی بیشترین کارایی را دارد، که فقط جنبه‌ی اطلاع‌رسانی صرف نداشته باشد، بلکه باید شامل فرصت‌های انگیزشی و ایجاد مهارت^{۳۷} باشد. همچنین، دانش‌آموزان خواهان آن هستند، که برنامه‌ی جامع آموزش بهداشت جنسی^{۳۸} در بردارنده‌ی اطلاعاتی مفصل در مورد موضوع‌های بهداشت جنسی باشد.

فر مهبینی‌فراهانی (۱۳۸۳) در تحقیق خود اذعان می‌دارد، که از نظر دانش‌آموزان، والدین و معلمان دوره‌ی متوسطه باید در حوزه‌ی تربیت جنسی، به طور عمده شیوه‌های کنترل و تعدیل‌گریزه‌ی جنسی، تشریح نکات بهداشتی در سنین بلوغ، تأثیرات دوست در سلامت یا سقوط فرد، اخلاق جنسی و آگاهی از خطرات و امراض جنسی را به دانش‌آموزان آموزش دهند.

یافته‌های تحقیق سبحانی نژاد و همکاران (۱۳۸۴) مؤید آن است، که میانگین میزان توجه خانواده‌های شهر اصفهان به حوزه‌های اصلی تربیت جنسی، یعنی بهداشت جنسی، اخلاق جنسی و آینده‌ی جنسی پایین‌تر از سطح متوسط است. نتایج حاصل از این تحقیق، در مجموع بیانگر ناتوانی خانواده‌ها در زمینه تربیت جنسی فرزندان خود است.

اسماعیلی و همکاران (۱۳۸۴) نیز در تحقیق خود نشان می‌دهند، که معلمان در اساس با ضرورت تربیت جنسی در دوران معاصر، اهمیت مسایل جنسی به خاطر نقش آن در ایجاد بحران‌های فکری نوجوانان و اطلاع‌رسانی به نوجوانان در مورد تغییرات فیزیولوژیکی ناشی از بلوغ و رعایت چارچوب‌های مذهبی و ارزش‌های اجتماعی هنگام آرایه‌ی آموزش‌های جنسی به طور کامل موافق هستند.

نتایج تحقیق مودی و همکاران (۱۳۸۵) در زمینه‌ی ارزشیابی یک برنامه‌ی آموزشی بهداشت بلوغ به دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان مؤید آن است، که بعد از اجرای برنامه‌ی آموزشی مذکور، میزان آگاهی و اطلاعات دانش‌آموزان در زمینه‌ی بهداشت بلوغ، به نحو قابل توجهی افزایش یافته است.

مقتدری (۱۳۷۲) نیز در پژوهش خود نشان می‌دهد، که از نظر دختران، خطرهای ناشی از عدم آگاهی از مسایل جنسی، به مراتب بیشتر از دانستن آن است و اکثر آنها، سنین ۱۱ تا ۱۳ سال را بهترین زمان بیان و طرح مسایل جنسی دانسته و عده‌ای از آنها هم با گنجاندن ماده‌ی درسی برای تربیت جنسی، موافق بوده‌اند.

تحقیق عبدلهی و همکاران (۱۳۸۲) نیز مؤید آن است، که علیرغم تمایل اکثریت دختران به آموزش و کسب اطلاعات و دانش در مورد بلوغ، میزان آگاهی و عملکرد آنها در مورد دوره‌ی بلوغ و رعایت نکات بهداشتی ضعیف است.

همچنین، ذبیحی (۱۳۸۱) در پژوهش خود نشان می‌دهد، که آموزش بر روی میزان آگاهی و عملکرد بهداشتی و دانش آموزان تاثیر مثبت داشته است. در این پژوهش، اکثریت دانش آموزان دختر، مادران خود را به عنوان مهمترین منبع کسب اطلاعات در زمینه‌های جنسی معرفی کرده‌اند.

در تحقیق پورابولی (۱۳۸۴) نیز معلمان شرکت کننده در تحقیق، بر ضرورت تربیت جنسی به دلیل نقش آن در مقابله مناسب با مشکلات دوران بلوغ، آگاهی در زمینه‌ی امور جنسی، پاسخ به سوال‌ها و ابهام‌های جنسی، بهتر شدن زندگی زناشویی و گذر آسان‌تر از دوره‌ی نوجوانی تأکید کرده‌اند.

به طور خلاصه آن که، مجموعه مستندهای نظری و پژوهشی که در این قسمت در زمینه‌ی تربیت جنسی مطرح و مورد توجه و تأکید قرار گرفت، دلایل مبانی منطقی و قابل دفاعی را برای به رسمیت شناختن و مشروعیت بخشی تربیت جنسی در نظام آموزشی، به ویژه در مقطع متوسطه، که با گروه وسیعی از نوجوانان و جوانان سروکار دارد، فراهم می‌سازد. این پژوهش، به اتکای مبانی نظری و پژوهشی، تلاش کرده است تا ضمن تبیین ضرورت وجودی تربیت جنسی، چگونگی توجه عملی به آن را از نظر طراحی و پیش بینی محتوا و تجارب یادگیری مرتبط، از دیدگاه دبیران و دانش آموزان مورد بررسی قرار دهد. در این راستا، این پژوهش درصدد پاسخ به سوال‌های زیر بوده است:

۱- توجه به تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی متوسطه دارای چه اهمیت و

ضرورتی است؟

- ۲- برنامه‌ی درسی تربیت جنسی از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان متوسطه باید دارای چه عناصر محتوایی باشد؟
- ۳- برنامه‌ی درسی تربیت جنسی از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان متوسطه باید دارای چه عناصری از تجارب و فرصت‌های یادگیری باشد؟
- ۴- بین دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان متوسطه در مورد محتوا و تجارب یادگیری تربیت جنسی چه تفاوتی وجود دارد؟
- ۵- بین دیدگاه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه در مورد محتوا و تجارب یادگیری تربیت جنسی چه تفاوتی وجود دارد؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - پیمایشی است. جامعه‌ی پژوهش شامل کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه و کلیه‌ی دبیران زن و مرد شهرستان کاشان در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ بوده است. از جامعه‌ی دانش‌آموزان (۱۲۴۳۴ نفر) با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۶۸۴ نفر (۳۵۹ پسر و ۳۲۵ دختر) انتخاب شدند. از جامعه‌ی دبیران (۴۷۰ نفر) نیز ۲۹۵ نفر به صورت تصادفی ساده‌گزینه‌ش شدند و مورد مطالعه قرار گرفتند. اطلاعات مربوط به نمونه‌های پژوهش در جدول آورده شده است.

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصدی نمونه‌های پژوهش

کل	درصد		فراوانی		آماره نمونه‌ها
	مذکر و مونث	مذکر	مذکر	مونث	
۲۹۵	۶۲	۳۸	۱۸۲	۱۱۳	دبیران
۶۸۴	۴۵	۵۲	۳۲۵	۳۵۹	دانش‌آموزان

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش تلاش شده است، تا سوال اول، یعنی بررسی ضرورت وجودی تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی متوسطه، از طریق مطالعه و بررسی اسناد و

منابع علمی مرتبط با مبانی نظری و پژوهشی تربیت جنسی پاسخ داده شود. برای پاسخ به سؤال‌های دوم، سوم، چهارم و پنجم تحقیق، از یک پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده گردید. این پرسشنامه، بر اساس مبانی نظری، علمی و پژوهشی مرتبط با تربیت جنسی، که بخشی از آنها در قسمت قبلی این مقاله مورد توجه و تاکید قرار گرفت، طراحی و ساخته شد. پرسشنامه‌ی مذکور، مشتمل بر ۲۱ گویه است که ۱۴ گویه آن به محتوای تربیت جنسی و ۷ گویه‌ی آن به تجارب و فعالیت‌های یادگیری برنامه‌ی درسی تربیت جنسی مربوط می‌شود. این پرسشنامه، دارای گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، بی‌نظرم، مخالفم و کاملاً مخالفم (طیف لیکرت) است. به منظور جلوگیری از پراکندگی داده‌ها، اطلاعات مربوط به گزینه‌های کاملاً موافق و موافق یکی شده و با عنوان موافق، نمایش داده شده است. همچنین، اطلاعات مربوط به گزینه‌های کاملاً مخالف و مخالف هم با عنوان مخالف ارایه گردیده است. پرسشنامه قبل از توزیع گسترده، روی یک نمونه از دانش‌آموزان و دبیران اجرا گردید و معلوم شد، از پایایی مناسب (آلفای کرونباخ ۰/۸۹) برخوردار است. در عین حال، روایی محتوایی پرسشنامه نیز از طریق بررسی نظرات و دیدگاه‌های تخصصی پنج نفر از متخصصان و کارشناسان تعلیم و تربیت حاصل و مورد تایید قرار گرفت.

روش تجزیه و تحلیل

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده‌ی این پژوهش، از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t و آزمون χ^2 دو) استفاده شده است.

یافته‌ها

در پاسخ به سؤال اول این پژوهش، یعنی «توجه به تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی متوسطه دارای چه اهمیت و ضرورتی است؟» باید گفت، که ضرورت و جایگاه تربیت جنسی را می‌توان از ابعاد و جنبه‌های مختلفی مطرح نمود و مورد بحث قرار داد. بدون تردید، این ضرورت و الزامات ناشی از آن، دلایل و مستندات قابل دفاعی را فراهم می‌کند، که به اتکای آن، تربیت جنسی باید از قالب یک برنامه‌ی درسی مغفول (عقیم) خارج شده و در چهارچوب برنامه‌ی درسی رسمی یا از قبل تعیین

شده‌ی مقطع متوسطه، مورد توجه جدی و عملی قرار گیرد. دلیل تاکید بر گنجاندن تربیت جنسی در قالب برنامه‌ی درسی متوسطه متأثر از ویژگی‌ها و شرایط خاص دانش‌آموزان این مقطع، به ویژه از نظر شکل‌گیری هویت جنسی است. آنچه در زیر می‌آید، تبیین برخی از الزامات و دلایلی است، که وجود تربیت جنسی را به عنوان یک اولویت اساسی در برنامه‌ی درسی متوسطه به عنوان یک مقطع حساس و سرنوشت ساز مطرح می‌کند:

۱- **وجود غریزه‌ی جنسی در هر فرد:** باید این واقعیت مسلم را پذیرفت، که غریزه‌ی جنسی به مثابه‌ی نیرویی بسیار اثرگذار است، که از آغاز زندگی در درون افراد قرار داشته و به خصوص از دوران بلوغ به بعد، مجموعه عملکردها و فعالیت‌های مختلف فرد در طول زندگی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. "پیش از آن که فروید^{۳۹} تأثیرات تجارب دوران کودکی را روی شخصیت بزرگسالی توصیف کند، دنیا از عالم گیر بودن فعالیت جنسی و یادگیری جنسی در کودکان بی‌خبر بود" (اوحدی، ۱۳۸۴: ۴۳). در واقع "تنها بعد از آن که تظاهرات جنسیت کودک را فروید به اثبات رساند، آموزش جنسی این حق را به دست آورد، که به عنوان مسأله‌ای اجتماعی، موجودیت پیدا کند". به دلیل وجود غریزه‌ی جنسی و تأثیرات مختلف آن می‌توان گفت، که «مسایل جنسی یک بخش جدا نشدنی یک زندگی طبیعی و سالم است». بر این مبنا، وجود غریزه‌ی جنسی به عنوان یک ویژگی و عامل ذاتی و زیستی در همه‌ی دانش‌آموزان و ضرورت جلوگیری از انحراف جنسی^{۴۰}، اهمیت برخورداری از یک نظام تربیت جنسی منسجم و هدفمند را خاطر نشان می‌سازد.

۲- **اقتضائات دوره‌ی بلوغ:** یکی از مهمترین ضرورت‌های تربیت جنسی، ظهور دوره‌ی بلوغ و تغییرهای جسمانی و روانی ناشی از آن است، که در صورت عدم آمادگی برای مواجهه با آن، مشکلات و بحران‌های مختلفی برای فرد حادث می‌گردد. لذاست که آموزش رفتارهای جنسی و بلوغ، به عنوان یکی از اولویت‌های بهداشتی دوران نوجوانی هر کشوری، مطرح است (اسماعیلی و همکاران؛ ۱۳۸۴). از این روست که تأکید می‌گردد "تغییرات بلوغ به معنی خاص کلمه، مستلزم تربیت جنسی است" (دبس، ترجمه‌ی کاردان، ۱۳۷۴: ۱۶۳). در واقع، همزمانی دوره‌ی بلوغ با دوران

نوجوانی باعث آن می‌گردد، که این دوره از زندگی دارای اهمیت خاصی شود (سادات، ۱۳۷۴). این در حالی است، که دانش و فهم نوجوانان از جنسیت و جنس مخالف محدود است (پارسا، ۱۳۷۶) و بسیاری از مشکلات جنسی دانش‌آموزان، نتیجه‌ی بی‌اطلاعی آنها از مسایل و موضوع‌های جنسی است (کوزییر، ۱۹۹۵) در نتیجه، می‌توان گفت، افرادی که در سن بلوغ هستند، نیاز شدیدی به آموزش جنسی دارند، که البته زمان و شیوه‌ی ارایه‌ی این آموزش‌ها دارای اهمیت زیادی است (مارلو و ردینگ، ۱۹۸۸).

۳- زندگی در عصر اطلاعات و تکنولوژی‌های ارتباطی: وجود و شیوع انواع رسانه‌ها^{۴۱} و تکنولوژی‌های ارتباطی و زندگی در عصر اطلاعات^{۴۲} باعث آن شده، که امکان و سرعت دستیابی نوجوانان و جوانان به انواع و اشکال مختلف داده‌ها و اطلاعات جنسی، تسهیل و تسریع گردد. این قابلیت فنی و تکنولوژیک در کنار خصلت جستجوگری و حس کنجکاوی دوران بلوغ باعث می‌شود، که نوجوانان و جوانان بتوانند به آسانی، انواع اطلاعات و تصاویر جنسی را بازاریابی و مورد بهره‌برداری شخصی قرار دهند. از این رو، حجم بالای مطالب جنسی در اینترنت، دسترسی آسان به سایت‌های مستهجن و لینک‌های موجود در این سایت‌ها به همراه امکان استفاده‌ی شخصی از کامپیوتر، نظارت والدین نوجوانان را دشوار کرده است. بلوغ زودرس و درک نادرست مفاهیم جنسی، از آثار احتمالی این مواجهه است (دوران، ۱۳۸۴). در عین حال «برخی شبکه‌های تلویزیونی بین‌المللی و ماهواره‌ها به صورتی فعال می‌کوشند، تا الگوی رفتاری و نظام ارزشی گردانندگان خود را بر جوانان تحمیل کنند و موجب بیگانگی آنان با فرهنگشان شوند.» (بیرامی حاجلار و همکاران، ۱۳۸۴: ۳).

۴- افزایش فاصله‌ی بلوغ و ازدواج: این عامل به عنوان یک واقعیت انکارناپذیر که متأثر از تبعات مدرنیسم است، ایجاب می‌کند که تربیت جنسی نقش بارزی را در جلوگیری جوانان از انحراف‌های ناشی از این فاصله ایفا کند. "امروزه که فاصله‌ی بلوغ تا ازدواج بیشتر شده، لازم است در این فاصله هشدارهای لازم در زمینه‌ی مفاسد اجتماعی و بروز انحراف به نوجوانان داده شود" (فرمینی فراهانی، ۱۳۸۳: ۳)

۵- ضرورت آگاه کردن دانش‌آموزان از مسایل بهداشت جنسی: در دنیای

پیچیده‌ی امروزی، بخش قابل توجهی از سلامت نوجوانان و جوانان، وابسته به رفتارهای بهداشتی است که آنها در زندگی از خود بروز می‌دهند. از جمله این رفتارها، رفتارهای جنسی پرخطر^{۴۳} است. از این منظر، "آموزش جنسی، باید یکی از مهمترین اجزای مراقبت بهداشتی باشد، زیرا بسیاری از مشکلات جنسی ناشی از بی‌اطلاعی از موضوع‌های جنسی است" (پورابولی، ۱۳۸۴: ۱). لذا آگاهی بخشی و آموزش دانش آموزان در زمینه‌ی ملاحظات پیشگیرانه و طریقه‌ی حفظ بهداشت اندام جنسی ضرورت کامل دارد. به همین دلیل "سازمان بهداشت جهانی از مدارس خواسته است، در جهت ایجاد رفتارهای بهداشتی در دانش آموزان تلاش کنند. لذا در کشورهایی؛ نظیر آمریکا، نروژ، کانادا، هلند، دانمارک و ژاپن دانش آموزان دبیرستانی، از گروه‌های هدف در برنامه ریزی‌های بهداشتی هستند" (میرمولایی و همکاری، ۱۳۸۴: ۱۴).

۶- هویت‌یابی جنسی: هویت جنسی ناظر بر مجموعه‌ای از نگرش‌ها، الگوهای رفتاری و صفات جنسی تعیین شده از جانب فرهنگ جامعه است، که اغلب تداعی کننده‌ی ویژگی‌های مردانگی یا زنانگی است (کاپلان و سادوک، ترجمه پورافکاری، ۱۳۷۹). اکتساب بخش قابل توجهی از این صفات و نگرش‌ها و الگوهای رفتاری جنسی، منوط به وجود یک نظام اثربخش^{۴۴} و کارآمد^{۴۵} تربیت جنسی است. پژوهش‌های محققان مختلف؛ مانند جاف^{۴۶} (۱۹۹۸)، ساتروک^{۴۷} (۱۹۹۷) و حسن‌زاده (۱۳۸۴) تأیید کرده‌اند، که برای کسب هویت جنسی مناسب، آموزش جنسی یک ضرورت بنیادی است.

۷- کمک به رشد کامل و همه‌جانبه‌ی فرد: شورای اطلاعات و تربیت جنسی آمریکا،^{۴۸} که یک نهاد تخصصی و حرفه‌ای در زمینه‌ی بهداشت و تربیت جنسی است، ضمن اشاره به اهمیت و نقش تربیت جنسی تأکید می‌کند، که جهت‌گیری اصلی تربیت جنسی صرفاً آرایه‌ی دانش و اطلاعات جنسی در زمینه‌ی آناتومی، فیزیولوژی اندام جنسی، زایمان، تولید مثل و ... به دانش آموزان نیست، بلکه علاوه بر آن، تربیت جنسی باید از طریق آرایه و آموزش مجموعه‌ای از نگرش‌ها، ارزش‌ها و بینش‌ها^{۴۹} و مهارت‌های ارتباطی و بین فردی^{۵۰} و حسن تعهد و مسئولیت^{۵۱} در زمینه‌ی مسایل جنسی، در مسیر تعالی و رشد همه‌جانبه و متعادل فرد حرکت نماید.

۸- **تحکیم و تثبیت نهاد خانواده:** خانواده به عنوان مهمترین نهاد تشکیل دهنده‌ی یک جامعه انسانی، هنگامی امکان ثبات و تداوم پیدا می‌کند، که فرزندان و تربیت شدگان این نهاد، از طریق برنامه‌های آموزشی تربیت جنسی به گونه‌ای صواب و منطقی، شیوه‌های ارضای غریزه‌ی جنسی را یاد گرفته باشند. از این منظر، اساس خانواده که محور اصلی کلیه‌ی اجتماعات بشری است، بر غریزه‌ی جنسی مبتنی است. عدم ارضای این غریزه به ایجاد اختلال در نظام خانواده و حتا فروپاشی آن منجر می‌شود (صافی، ۱۳۸۱).

۹- **ترکیب سنی و جمعیتی:** به عنوان یک واقعیت آماری و عینی باید پذیرفت، که نوجوانان و جوانان بخش قابل توجهی از جمعیت یک کشور را تشکیل می‌دهند. بر مبنای آمار یونسکو^{۵۲} پیش بینی می‌شود، که «افراد گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال تا سال ۲۰۲۵ به ۳۶ میلیارد نفر و ۱۶ درصد جمعیت کل جهان خواهد رسید. از این جمعیت، بیشترین آنها در جهان سوم بوده و در ایران هم جوانان یک سوم جمعیت را تشکیل می‌دهند» (صابری، ۱۳۸۴: ۲). وجود این واقعیت در مورد ایران که به طور عمده از آن به عنوان یک جامعه‌ی جوان یاد می‌شود، ضرورت و اهمیت به کارگیری تربیت جنسی را در مورد این قشر عظیم بیش از پیش خاطر نشان می‌سازد. فزونی چشمگیر جمعیت نوجوانان جامعه‌ی ما و اهمیت و ضرورت آموزش بهداشت باروری (به عنوان بخش مهمی از تربیت جنسی) به این گروه، به عنوان حق طبیعی آنان، بر هیچکس پوشیده نیست" (زارع و همکاران، ۱۳۸۴: ۱)

به هر صورت، آنچه که در فوق آمد، بیان برخی از مهمترین واقعیت‌ها و دلایلی است که مشخص می‌سازد، که در اصل توجه به تربیت جنسی در مقطع متوسطه، دارای پشتوانه‌های علمی و تجربی قوی و قابل ملاحظه‌ای است، که به اتکای، باید به عنوان یک حوزه‌ی آموزشی مهم در دوره‌ی متوسطه، مورد توجه جدی قرار گیرد. اما برای پاسخ به سوال‌های دوم تا پنجم این پژوهش، داده‌های حاصل از بررسی دیدگاه‌های دبیران و دانش آموزان در ذیل ارایه می‌گردد. جدول ۲ میزان موافقت دبیران و دانش آموزان را با گویه‌های ۱ تا ۱۴ پرسشنامه نشان می‌دهد.

جدول ۲: میزان موافقت دبیران و دانش آموزان با گویه‌های ۱ تا ۱۴ پرسشنامه (محتوای تربیت جنسی) به درصد

مخالف	بی نظر	موافق	نمونه	میزان توافق گویه‌ها
۲/۴	۲	۹۵/۶	دبیران	۱. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان در مورد ویژگی دوران بلوغ و نوجوانی از نظر جسمی ذهنی، عاطفی و روانی آگاهی‌های لازم را کسب کنند.
۲/۳	۶/۹	۹۰/۸	دانش آموزان	
۶/۱	۷/۱	۸۶/۶	دبیران	۲. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان در مورد نشانه‌های بلوغ جنسی در دختران و پسران آگاهی‌های لازم را به دست آورند.
۴/۷	۱۳/۵	۸۱/۸	دانش آموزان	
۷/۱	۸/۵	۸۴/۴	دبیران	۳. باید در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان درباره‌ی خطرها و آثار منفی بیماری‌های مقاربتی (مثل سوزاک، سفلیس و ...) شناخت درست و کاملی به دست آورند.
۵/۱	۱۶/۱	۷۸/۸	دانش آموزان	
۵/۴	۵/۱	۸۹/۵	دبیران	۴. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان در مورد ویژگی‌ها و معیارهای یک ازدواج موفق و همسر مناسب شناخت و آگاهی‌های لازم را به دست آورند.
۶/۳	۱۰/۱	۸۳/۶	دانش آموزان	
۱۶/۹	۲۱/۴	۶۱/۷	دبیران	۵. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان شناخت درست و مناسبی از فیزیولوژی دستگاه تولید مثل در مردان و زنان کسب کنند.
۱۱/۱	۱۶/۴	۷۲/۵	دانش آموزان	
۸/۱	۱۰/۵	۸۱/۴	دبیران	۶. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان در مورد شیوه‌ها و روش‌های مناسب کنترل غریزه‌ی جنسی و شیوه‌های مخاطره آمیز آن اطلاعات و آگاهی‌های لازم را به دست آورند.
۶/۹	۱۳/۲	۸۰	دانش آموزان	

مخالف	بی‌نظر	موافق	نمونه	میزان توافق	گویه‌ها
۷/۵	۶/۱	۸۶/۴	دبیران	۷. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان با حد و مرز ارتباط مشروع و مناسب دو جنس (دختر و پسر) آشنا گردند.	
۷	۷/۹	۸۵/۱	دانش‌آموزان		
۱	۲/۷	۹۶/۳	دبیران	۸. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان با نحوه‌ی پوشش، آرایش، حجاب و دستوره‌های دینی مرتبط با آن آشنا شوند.	
۸/۲	۱۱/۴	۸۰/۴	دانش‌آموزان		
۰/۷	۵/۴	۹۳/۹	دبیران	۹. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان، شناخت و آگاهی لازم را در مورد تاثیر گروه همسالان در سلامت یا انحراف جنسی به دست آورند.	
۶/۴	۱۴/۸	۷۸/۸	دانش‌آموزان		
۱/۷	۲/۷	۹۵/۶	دبیران	۱۰. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان، رعایت مسایل دینی و شرعی ویژه دختر و پسر را یاد بگیرند.	
۵/۷	۹/۴	۸۴/۹	دانش‌آموزان		
۶/۱	۲/۷	۹۱/۲	دبیران	۱۱. لازم است از طریق برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان شناخت و آگاهی لازم را در مورد برخی گناهان کبیره مرتبط با انحراف جنسی کسب کنند.	
۵/۴	۶/۴	۸۸/۲	دانش‌آموزان		
۴/۴	۲	۹۳/۶	دبیران	۱۲. لازم است از طریق برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان در مورد خطرها و پیامدهای منفی دوستی‌های خیابانی (دوست دختر، دوست پسر) آگاهی و نگرش لازم را کسب کنند.	
۷/۹	۶/۹	۸۵/۲	دانش‌آموزان		
۵/۱	۴/۷	۹۰/۲	دبیران	۱۳. لازم است به وسیله‌ی برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان برداشت روشنی از هویت جنسی خود به عنوان یک دختر یا پسر به دست آورند.	
۸	۱۳/۵	۷۸/۵	دانش‌آموزان		

مخالف	بی نظر	موافق	نمونه	میزان توافق	گویه‌ها
۴/۷	۳/۱	۹۲/۲	دبیران	۱۴. لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش آموزان با رعایت نکات بهداشتی در سنین بلوغ آشنا شوند.	
۷	۱۰/۱	۸۲/۹	دانش آموزان		

همان طور که در قبل اشاره گردید، گویه‌های ۱ تا ۱۴ مربوط به محتوای تربیت جنسی است. داده‌های جدول مذکور نشان می‌دهد، که اکثر دبیران و دانش آموزان با لحاظ کردن این گویه‌ها در محتوای تربیت جنسی موافقت می‌کنند.

جدول شماره ۳ میزان موافقت دبیران و دانش آموزان را با گویه‌های ۱۵ تا ۲۱ پرسشنامه نشان می‌دهد.

جدول ۳: میزان موافقت دبیران و دانش آموزان با گویه‌های ۱۵ تا ۲۱ پرسشنامه (استفاده از تجارب و فرصت‌های یادگیری) به درصد

مخالف	بی نظر	موافق	نمونه	میزان توافق	گویه‌ها
۱۵/۹	۲۲	۶۲	دبیران	۱۵. من فکر می‌کنم با توجه به اهمیت تربیت جنسی، باید درس یا کتاب مستقلی به نام "تربیت جنسی" در مقطع متوسطه وجود داشته باشد.	
۱۷/۵	۱۶/۷	۶۵/۸	دانش آموزان		
۱۸/۳	۱۴/۲	۶۷/۵	دبیران	۱۶. من فکر می‌کنم که گنجاندن مطالبی در مورد تربیت جنسی در کتب مختلف دوره‌ی متوسطه (زیست شناسی، بهداشت، بینش اسلامی) کافی است.	
۲۱/۹	۲۲/۷	۵۵/۴	دانش آموزان		
۹/۵	۸/۵	۸۲	دبیران	۱۷. من فکر می‌کنم که مطالب و مشکلات مرتبط با تربیت جنسی باید از طریق مشاوران دبیرستان و دبیران تربیتی و پرورشی مورد توجه و رسیدگی قرار گیرد.	
۱۵/۴	۱۷/۵	۶۷/۱	دانش آموزان		

مخالف	بی نظر	موافق	نمونه	میزان توافق گویه‌ها
۱۵/۹	۱۲/۵	۷۱/۵	دبیران	۱۸. به اعتقاد من می‌توان از طریق دعوت از روحانیون و افراد مذهبی و سخنرانی و گفتگوی آنها با دانش‌آموزان در زمینه‌ی تربیت جنسی دوره‌ی متوسطه اقدام کرد.
۲۱/۶	۱۴/۸	۶۳/۵	دانش‌آموزان	
۵/۱	۳/۴	۹۱/۵	دبیران	۱۹. از نظر من می‌توان به وسیله‌ی دعوت از کارشناسان، متخصصان (پزشکان، روانپزشکان، روانشناسان، مشاوران مجرب) در زمینه‌ی تربیت جنسی دانش‌آموزان اقدام کرد.
۹/۲	۱۳/۵	۷۷/۳	دانش‌آموزان	
۱۲/۹	۱۲/۲	۷۴/۹	دبیران	۲۰. من فکر می‌کنم که می‌توان از طریق تهیه، تکثیر و توزیع جزوه‌هایی در مورد تربیت جنسی در فواصل زمانی خاص، برای تربیت جنسی دانش‌آموزان اقدام کرد.
۱۳	۱۹	۶۸	دانش‌آموزان	
۱۲/۵	۱۱/۹	۷۵/۶	دبیران	۲۱. از نظر من، تربیت جنسی و آموزش‌های مرتبط با آن، باید از طریق خانواده و به خصوص والدین انجام پذیرد.
۲۹/۴	۱۸/۱	۵۲/۵	دانش‌آموزان	

همان‌طور که در قبل بیان شد، گویه‌های ۱۵ تا ۲۱ مربوط به استفاده از تجارب و فرصت‌های یادگیری در تربیت جنسی است. داده‌های این جدول نشان می‌دهد، که اکثر دبیران و دانش‌آموزان با استفاده از تجارب و فرصت‌های یادگیری در تربیت جنسی موافق هستند.

جدول شماره ۴ نتایج آزمون مجذور خی در مورد فراوانی مشاهده‌ی شده دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان در مورد با گویه‌های اول تا چهاردهم پرسشنامه (محتوای تربیت جنسی) را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نتایج آزمون مجذور خی در مورد فراوانی مشاهده شده‌ی دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان در مورد گویه‌های اول تا چهاردهم (محتوای تربیت جنسی)

گویه‌ها	مقدار χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری	گویه‌ها	مقدار χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	۹/۴۲	۲	۰/۰۰۹	۸	۴۱/۳۹	۲	۰/۰۰
۲	۸/۵۷	۲	۰/۰۱۴	۹	۳۵/۲۱	۲	۰/۰۰
۳	۱۰/۸۹	۲	۰/۰۰۴	۱۰	۲۲/۳۹	۲	۰/۰۰
۴	۷/۰۹	۲	۰/۰۲۹	۱۱	۵/۷۶	۲	۰/۰۵
۵	۱۱/۸۰	۲	۰/۰۰۳	۱۲	۱۴/۲۰	۲	۰/۰۰۱
۶	۱/۶۷	۲	۰/۴۳	۱۳	۲۰/۳۵	۲	۰/۰۰
۷	۱/۰۰	۲	۰/۶۰	۱۴	۱۶/۵۷	۲	۰/۰۰

طبق داده‌های این جدول، میزان توافق دبیران و دانش‌آموزان در باره‌ی گویه‌های ۶ و ۷ یکسان است. به عبارت دیگر، هر دو گروه به یک اندازه موافقت دارند که "لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان در مورد شیوه‌ها و روش‌های مناسب کنترل غریزه جنسی و شیوه‌های مخاطره آمیز آن اطلاعات و آگاهی لازم را به دست آورند. همچنین لازم است، در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان با حد و مرز ارتباط مشروع و مناسب دو جنس (دختر و پسر) آشنا گردند.

در حالی که میزان موافقت دبیران و دانش‌آموزان در باره‌ی گویه‌های ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ دارای تفاوت معنادار آماری است. به این صورت که میزان موافقت دانش‌آموزان با گویه‌ی ۵ پرسشنامه بیش از دبیران است. به این معنا که دانش‌آموزان بیش از دبیران بر این باورند که "لازم است در برنامه‌های آموزشی و درسی دبیرستان، دانش‌آموزان شناخت درست و مناسبی از فیزیولوژی دستگاه تولید مثل در مردان و زنان کسب کنند." و میزان موافقت دبیران با سایر گویه‌ها بیشتر است. به عبارت دیگر، دبیران بیش از دانش‌آموزان معتقدند، که در برنامه‌های درسی و آموزشی سطح دبیرستان لازم است:

- درباره‌ی ویژگی‌های بلوغ و نوجوانی به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی ویژگی‌های بلوغ دختران و پسران به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی ویژگی‌ها و معیارهای ازدواج موفق و انتخاب همسر مناسب به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی نحوه‌ی پوشش، آرایش، حجاب و دستورهای دینی مربوط به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی تأثیر همسالان در سلامت یا انحراف جنسی به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی رعایت مسایل دینی و شرعی ویژه‌ی دختران و پسران به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - درباره‌ی برخی گناهان کبیره‌ی مرتبط با انحراف جنسی به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - در مورد خطرات و پیامدهای منفی دوستی‌های خیابانی (دوست دختر، دوست پسر) به دانش‌آموزان آگاهی داده شود.
  - دانش‌آموزان برداشت روشنی از هویت جنسی خود به عنوان یک دختر و پسر به دست آورند
  - دانش‌آموزان با رعایت نکات بهداشتی در سنین بلوغ آشنا شوند.
- با مقایسه‌ی دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان معلوم گردید، که بیشترین میزان موافقت دبیران به ترتیب با گویه‌ی ۸ (ضرورت آگاهی دانش‌آموزان درباره‌ی نحوه‌ی پوشش، آرایش، حجاب و دستورهای دینی مربوط) گویه‌ی ۱۰ (ضرورت آگاهی دانش‌آموزان درباره‌ی رعایت مسایل دینی و شرعی ویژه‌ی دختران و پسران) و گویه‌ی ۱ (ضرورت آگاهی دانش‌آموزان درباره‌ی ویژگی‌های بلوغ و نوجوانی) است. در حالی که بیشترین میزان موافقت دانش‌آموزان به ترتیب با گویه‌ی ۱ (ضرورت آگاهی در باره‌ی ویژگی‌های بلوغ و نوجوانی) گویه‌ی ۱۱ (ضرورت آگاهی درباره‌ی برخی گناه‌های کبیره‌ی مرتبط با انحراف جنسی) و گویه‌ی ۱۲ (ضرورت آگاهی درباره‌ی خطرات و پیامدهای منفی دوستی خیابانی (دوست پسر، دختر) و گویه‌ی ۷ (ضرورت آگاهی

درباره‌ی حد و مرز ارتباط مشروع دو جنس (دختر و پسر) است. جدول ۵ نتایج آزمون مجذور خی را در مورد فراوانی مشاهده شده‌ی دیدگاه دبیران و دانش آموزان در مورد گویه‌های ۱۵ تا ۲۱ پرسشنامه (استفاده از تجارب و فرصت‌های یادگیری) نشان می‌دهد.

جدول ۵: نتایج آزمون مجذور خی در مورد فراوانی مشاهده شده‌ی دیدگاه دبیران و دانش آموزان در مورد گویه‌های ۱۵ تا ۲۱ پرسشنامه (استفاده از تجارب و فرصت‌های یادگیری)

گویه‌ها	مقدار x^2	درجه آزادی	سطح معنا داری
۱۵	۴/۰۱	۲	۰/۱۳
۱۶	۱۳/۶۳	۲	۰/۰۰۱
۱۷	۲۳/۰۷	۲	۰/۰۰
۱۸	۶/۰۵	۲	۰/۰۴
۱۹	۲۹/۵۰	۲	۰/۰۰
۲۰	۷/۰۴	۲	۰/۰۳
۲۱	۴۷/۵۴	۲	۰/۰۰

طبق داده‌های این جدول، بین دیدگاه دبیران و دانش آموزان درباره‌ی گویه‌ی ۱۵ تفاوت معنا داری وجود ندارد. به عبارتی دیگر، هر دو گروه به یک اندازه موافقت دارند که باید درس یا کتاب مستقلی به نام "تربیت جنسی" در مقطع متوسطه وجود داشته باشد، اما میزان موافقت دبیران در مقایسه با دانش آموزان در باره‌ی گویه‌های ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ به طور معنا داری بیشتر بوده است. به عبارت دیگر، دبیران بیش از دانش آموزان معتقدند که:

- بایستی با دعوت از کارشناسان و متخصصان (پزشکان، روانپزشکان، روانشناسان، مشاوران مجرب) در زمینه‌ی تربیت جنسی اقدام کرد.
- مطالب و مشکلات مرتبط با تربیت جنسی باید از طریق مشاوران دبیرستان و دبیران پرورشی مورد توجه و رسیدگی قرار گیرد.

- باید تربیت جنسی و آموزش‌های مربوط، از طریق خانواده و به خصوص والدین انجام پذیرد.

- باید از طریق تهیه و تکثیر و توزیع جزوه‌هایی در مورد تربیت جنسی در فاصله‌های زمانی خاص برای تربیت جنسی اقدام کرد.

- باید از طریق دعوت از روحانیان و افراد مذهبی و سخنرانی و گفتگوی آنها با دانش‌آموزان در زمینه‌ی تربیت جنسی اقدام کرد.

- گنجاندن مطالبی در مورد تربیت جنسی در کتب مختلف دوره‌ی متوسطه (زیست‌شناسی، بهداشت، بینش اسلامی) کافی است.

جدول شماره ۶ نتایج آزمون مقایسه‌ی میانگین‌ها را در مورد دیدگاه دانش‌آموزان دختر و پسر درباره‌ی محتوا و تجارب یادگیری نشان می‌دهد.

جدول ۶: نتایج آزمون t (مقایسه‌ی میانگین‌های دو گروه) در مورد دیدگاه دانش‌آموزان دختر و پسر در باره‌ی محتوا و تجارب یادگیری

شاخص آماری / گویه‌ها	گروه‌ها	فراوانی	میانگین	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
محتوا	دختران	۳۲۵	۳۸/۶۲	۰/۱۲	۶۸۲	۰/۹
	پسران	۳۵۹	۳۸/۵۸			
تجارب یادگیری	دختران	۳۲۵	۱۶/۹۹	-۱/۶۳	۶۸۲	۰/۱
	پسران	۳۵۹	۱۷/۴۲			

طبق داده‌های این جدول، بین دیدگاه این دو گروه، تفاوت معناداری وجود ندارد. در واقع، هر دو گروه دانش‌آموزان دختر و پسر، دارای نظرهای و دیدگاه‌های مشابهی در مورد محتوا و تجارب تربیت جنسی بوده و متغیر جنسیت، نقشی در متفاوت ساختن دیدگاه‌های آنان نداشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تبیین ضرورت وجودی و چگونگی توجه به

تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه بوده است. در مورد سوال اول، یعنی «تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی متوسطه دارای چه اهمیت و ضرورتی است؟» این تحقیق با اتکا و استناد به مبانی نظری و پژوهشی موجود، ضرورت و اهمیت انکارناپذیر تربیت جنسی در مقطع متوسطه را از منظر دلایل و مستندات؛ نظیر وجود گزینه‌ی جنسی، اقتضانات ناشی از تغییرهای دوره‌ی بلوغ، زندگی در عصر ارتباط‌های افزایش فاصله‌ی میان بلوغ و ازدواج، اهمیت اطلاع‌رسانی در مورد مسایل بهداشت جنسی، هویت‌یابی جنسی، رشد همه‌جانبه‌ی فرد، تحکیم و تثبیت نهاد خانواده و ترکیب سنی و جمعیت جامعه مطرح و مورد بحث و بررسی قرار داد. در واقع، با استناد به دیدگاه‌های صاحب‌نظران مختلف تعلیم و تربیت و روانشناسی و پژوهش‌های انجام شده، تربیت جنسی باید به عنوان حوزه‌ای مهم در برنامه‌های درسی، به خصوص در دوره‌ی متوسطه به دلیل بلوغ و شرایط خاص ناشی از آن مورد توجه جدی قرار گیرد. این یافته با نتایج مطالعات اندیشمندان و محققان مختلف؛ نظیر دبس (ترجمه‌ی کاردان، ۱۳۷۴) پارسا (۱۳۷۶) کوزیر (۱۹۹۵) مارلووردینگ (۱۹۸۸) بی، جاف و سانتروک (۱۹۹۷) هماهنگ و همخوان است.

نتایج حاصل از سوال دوم پژوهش، یعنی «از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان متوسطه، برنامه‌ی درسی تربیت جنسی باید دارای چه عناصر محتوایی باشد؟» نشان داد که از نظر افراد مذکور، در مجموع محتوای تربیت جنسی باید شامل مقوله‌ها و عناصری؛ مانند ویژگی‌های دوران بلوغ، نشانه‌های بلوغ جنسی، معرفی و توضیح بیماری‌های مقاربتی، تشریح دستگاه تولید مثل، ویژگی‌های ازدواج موفق و همسر مناسب، روش‌های کنترل‌گزینه جنسی، نحوه پوشش و حجاب، تأثیر گروه همسالان بر سلامت یا انحراف جنسی، مسایل دینی و شرعی بلوغ، آگاهی از گناهان کبیره مربوط به انحراف جنسی، هویت‌یابی جنسی، خطرهای ناشی از دوستی‌های خیابانی و نکات بهداشتی دوران بلوغ باشد. در واقع، محتوای تربیت جنسی در مقطع متوسطه باید با لحاظ کردن و گنجانیدن عناصر فوق، زمینه‌ی ایجاد آگاهی و شناخت عمیق دانش‌آموزان را در این زمینه فراهم سازد. این نتایج با یافته‌های پژوهشی مقتدری (۱۳۷۲)، فرمهینی (۱۳۸۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۳۸۴) همخوانی دارد.

نتایج حاصل از سوال سوم پژوهش، یعنی «از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان متوسطه، برنامه‌ی درسی تربیت جنسی باید دارای چه عناصری از تجارب و فرصت‌های یادگیری باشد؟» نشان داد، که از نظر دبیران و دانش‌آموزان در مجموع تجارب یادگیری تربیت جنسی باید شامل طراحی و پیش‌بینی فرصت‌هایی؛ نظیر گنجاندن و تدوین مطالبی در زمینه تربیت جنسی در کتب دوره‌ی وسطه (زیست‌شناسی، بهداشت و بینش اسلامی)، رویکرد تخصصی در رسیدگی به مسایل و مشکلات مربوط به تربیت جنسی از طریق استفاده از متخصص‌ها کارشناسان خبره (روانپزشکان، پزشکان، روانشناسان، مشاوران مجرب، روحانیان)، توجه و رسیدگی جدی به این مشکلات از طریق مشاوران و دبیران پرورشی که دارای صلاحیت‌های لازم باشند، تهیه، تدوین و تکثیر جزوه‌های آموزشی بین دانش‌آموزان در فواصل زمانی خاص و استفاده از کمک و همیاری والدین باشد. در واقع، از نظر دبیران و دانش‌آموزان متوسطه، طراحی و پیش‌بینی مجموعه‌ای از فرصت‌های یادگیری مرتبط با تربیت جنسی، به طور عملی و واقعی این امکان را فراهم می‌سازد تا آنها از آگاهی‌ها و مهارت‌های لازم بهره‌مند شوند. نتایج مذکور با یافته‌های فرم‌پهنی (۱۳۸۳)، زارع و همکاران (۱۳۸۴)، پورابولی (۱۳۸۴)، آیسنبرگ (۱۹۹۷)، همخوانی دارند.

نتایج حاصل از سوال چهارم این پژوهش، یعنی «بین دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان در مورد محتوا و تجارب و فرصت‌های یادگیری چه تفاوتی وجود دارد؟» نیز نشان داد، که علیرغم وجود تفاوت‌هایی در مورد میزان اولویت و تقدم بعضی از عناصر محتوا و تجارب یادگیری از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان، در مجموع همه‌ی آنها با گنجاندن و لحاظ کردن محتوا و تجارب یادگیری خاص تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه موافق هستند.

در نهایت آن که نتایج حاصل از سوال پنجم پژوهش، یعنی «بین دیدگاه دانش‌آموزان دختر و پسر در مورد محتوا و تجارب یادگیری چه تفاوتی وجود دارد؟» نشان داد، که تفاوت معناداری بین دانش‌آموزان دختر و پسر در این زمینه وجود ندارد. به عبارت دیگر، هر دو این گروه‌ها، بر اهمیت طراحی و گنجاندن مولفه‌ها و عناصر مرتبط با محتوا و تجارب یادگیری جنسی در برنامه‌ی درسی متوسطه موافقت و تأکید

دارند.

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش و در راستای اعتبار بخشی و به رسمیت شناختن تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه، می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد:

۱- ضرورت جدی وجود دارد که تربیت جنسی به عنوان یک حوزه یا قلمرو اساسی، در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه از جایگاهی شایسته برخوردار شود و در قالب برنامه‌ی درسی رسمی یا از قبل تعیین شده به دانش آموزان ارائه گردد. به عبارت دیگر، با توجه به مبانی نظری و پژوهشی مورد اشاره در این تحقیق، مهمترین حاصل و پیشنهاد اجرایی پژوهش حاضر آن است، که حوزه‌ای مستقل و مجزا تحت عنوان آموزش یا تربیت جنسی در برنامه درسی مقطع متوسطه گنجانده و به دانش آموزان ارائه شود. در واقع، مغفول ماندن این حوزه و کشیدن خط قرمز بر روی آن و تربیت جنسی را به مثابه‌ی یک تابو فرض کردن، نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه خود در حکم برخوردی سطحی و پاک کردن صورت مسئله است که در نهایت به ایجاد و بروز بسیاری از ناهنجاری‌ها و انحرافات جنسی، اخلاقی و رفتاری در مدرسه و پس از آن در سطح جامعه‌ی شهری و ملی منجر می‌گردد. انحراف‌هایی که مقابله با آن، بخش عظیمی از بودجه و منابع مالی دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط؛ نظیر نیروی انتظامی، بهزیستی و نهادهای حقوقی و قضایی را به هدر می‌دهد.

۲- نتایج و یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد، که در مجموع بخش قابل توجهی از دبیران (به عنوان مجریان^{۵۳} برنامه‌ی درسی) و دانش آموزان (به عنوان دریافت کنندگان^{۵۴} برنامه‌ی درسی) مقطع متوسطه، به عنوان عناصر اصلی اثر بخشی و کارایی برنامه‌های درسی بر گنجاندن مفاهیم، محتوا و تجارب و فرصت‌های یادگیری مرتبط با تربیت جنسی در برنامه‌ی درسی مقطع متوسطه تاکید کرده اند، لذا پیشنهاد می‌شود که قلمرو محتوایی تربیت جنسی مقطع متوسطه، شامل مواردی؛ نظیر بیان و توضیح ویژگی‌های دوران بلوغ، نشانه‌های بلوغ جنسی، تشریح بیماری‌های مقاربتی، تشریح دستگاه تولید مثل، ازدواج موفق و همسر مناسب، روش‌های کنترل غریزه‌ی جنسی، نحوه‌ی پوشش و حجاب، تاثیر گروه همسال در سلامت یا انحراف جنسی،

رعایت مسایل دینی و شرعی، آگاهی از برخی گناهان کبیره‌ی مرتبط با انحراف جنسی، خطرها و پیامدهای منفی دوستی‌های خیابانی، هویت جنسی و نکات بهداشتی سنین بلوغ باشد و در زمینه‌ی آن به دانش‌آموزان مقطع متوسطه آموزش‌های لازم ارایه گردد.

۳- با توجه به دیدگاه‌های دبیران و دانش‌آموزان مقطع متوسطه پیشنهاد می‌شود، که در زمینه‌ی تربیت جنسی، مجموعه‌ای از تجربه‌ها و فرصت‌های یادگیری متنوع و مختلف؛ نظیر تدوین مطالبی در مورد تربیت جنسی در کتب مختلف دوره‌ی متوسطه (زیست‌شناسی، بهداشت، بینش اسلامی)، توجه و رسیدگی به مشکلات مرتبط با تربیت جنسی از طریق مشاوران و دبیران پرورشی و تربیتی، گفتگوی روحانیان و افراد مذهبی با دانش‌آموزان در زمینه‌ی تربیت جنسی، استفاده از کارشناسان و متخصصان (پزشکان، روانپزشکان، روانشناسان، مشاوران مجرب)، تهیه، تکثیر و توزیع جزوه‌هایی در مورد تربیت جنسی در فواصل زمانی خاص در مدرسه و استفاده از کمک و همیاری والدین به دانش‌آموزان متوسطه ارایه گردد.

۴- در قالب وضعیت موجود هم پیشنهاد می‌گردد، که در محتوای کتب زیست‌شناسی، بهداشت، بینش دینی، و جامعه‌شناسی و مهارت‌های زندگی موضوع‌های مربوط به تربیت جنسی از نظر زیستی، بهداشتی، مذهبی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته و دانش‌آموزان از طریق این کتب، آگاهی‌ها و شناخت‌های مقدماتی لازم را در زمینه‌ی تربیت جنسی کسب کنند.

۵- پیشنهاد می‌گردد که با استفاده از متخصصانی؛ مانند روانپزشکان، پزشکان و روانشناسان و مشاوران مجرب و دعوت آنان به مدارس، چالش‌های دوره‌ی بلوغ و مسایل مرتبط با تربیت جنسی مورد بحث و گفتگو قرار گیرد.

۶- پیشنهاد می‌گردد با دعوت از روحانیون، کارشناسان و متخصصان امور دینی، ابعاد شرعی دوره‌ی بلوغ و ملاحظه‌ها و تکالیف و مسئولیت‌های مرتبط با آن، برای دانش‌آموزان تشریح و تبیین گردد.

پی‌نوشت

1. Sexual Education
3. Kutchkef
5. Comprehensive

2. Santrock
4. Crcler
6. Sexual Hygiene

7. Sexual Moral	8. Sexual Future
9. Positive Sexual Attitudes	10. Sexual Transformations
11. Sexual Self-Control	12. Appreciation
13. Sexual Instruction	14. Deffritas
15. Collins	16. Comprehensive Sex Education
17. Cognitions	18. Affections
19. Skills	20. Sacket
21. Bridgs	22. Gursimsek
23. Aresu	24. Kontula
25. Fernandes & Vierira	26. Mueller
27. Curtis	28. Kirby
29. Hualou	30. Tittle
31. Mcfadyen	32. Siva& Ross
33. Rus	34. Mc Kay & Holowaty
35. Eisenberg	36. Fisher & Fisher
37. Motivational and Skill Building Opportunities	
38. Comprehensive Sexual Health Education Program	
39. Freud	40. Sexual Deviation
41. Media	42. Information Age
43. Dangerous Sexual Behaviour	44. Effective
45. Efficient	46. Jaff
47. Santrock	
48. Sexuality Information and Education Council of the United Stated (Siecus)	
49. Attitudes / Values / Insights	
50. Commucative And Interpersonal Skills	
51. Commitment and Responsibility	52. Unesco
53. Implementers	54. Recievers

منابع

الف. فارسی

اسماعیلی، کتابون؛ اسماعیلی، ماندانا؛ ایرانفر، شیرین؛ مهدی آبادی، فرشته. (۱۳۸۴). بررسی دیدگاه آموزگاران شهر اهواز در مورد آموزش رفتارهای جنسی به نوجوانان. دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی، تهران: دانشگاه شاهد، ۴-۱.

امینی، ابراهیم. (۱۳۶۸). *آیین تربیت*. تهران: اسلامی.

اوحدی، بهنام. (۱۳۸۴). *تمایل‌ها و رفتارهای جنسی انسان*. انتشارات صادق هدایت.

بیرامی حاجلار، جواد؛ مشهدی، رضا؛ قوشچی، غلام؛ عبداللهی، شیرزاد. (۱۳۸۴). بررسی نقش آموزه‌ها و باورهای دینی و تربیت اخلاقی در پیشگیری از انحراف‌ها و اختلاف‌های جنسی. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*، تهران: دانشگاه شاهد، ۲۱-۱.

پارسا، محمد. (۱۳۷۶). *روانشناسی رشد کودک و نوجوان*. تهران: انتشارات بعثت.

پورابولی، بتول. (۱۳۸۴). بررسی نگرش معلمان شهر کرمان نسبت به آموزش جنسی و نظرات آنان در مورد نیازهای آموزش جنسی نوجوانان. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد، ۱۴-۱.

پورامینی، محمد باقر. (۱۳۸۴). *تربیت جنسی در سیره‌ی نبوی*. فصل‌نامه‌ی تربیت اسلامی (ویژه تربیت جنسی) تهران، ۳ (۸).

جلالی آریا، کتابیون؛ ناهیدی، فاطمه؛ امیرعلی اکبری، صدیقه؛ علوی مجد، حمید. (۱۳۸۴). زمان و روش آموزش مسایل جنسی از دیدگاه والدین و معلمان شهر

گرگان. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

حسن زاده، رمضان. (۱۳۸۴). تأثیر آموزش جنسی بر پیشگیری از اختلالات جنسی. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

دبس، موریس. (۱۳۷۴). *مراحل تربیت*. ترجمه‌ی علی محمد کاردان. تهران: دانشگاه تهران.

دفریتاس، کریستال. (۱۳۸۱). *سلامت جنسی*. ترجمه‌ی سارا رئیسی طوسی، تهران: صابرین.

دوایی، مهدی؛ بنی سی، پریناز. (۱۳۸۴). *تربیت جنسی در اسلام*. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

دوایی، مهدی. (۱۳۷۱). *تربیت جنسی در اسلام*. *پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد*، دانشگاه آزاد.

دوران، بهناز. (۱۳۸۴). *رسانه‌های همگانی و امور جنسی*. *کنگروه‌ی خانواده و مشکلات*

جنسی. تهران: دانشگاه شاهد.

ذبیحی، علی. (۱۳۸۱). بررسی تأثیر آموزش بر میزان آگاهی و عملکرد دانش آموزان دختر در مورد با بهداشت بلوغ. *مجله‌ی دانشگاه علوم پزشکی بابل*، ۴ (۳).

رستمی، مهتاب؛ ایرانفر، شیرین؛ یاری، ناهید؛ جلیلیان، ناهید. (۱۳۸۴). بررسی دیدگاه دانشجویان درباره‌ی چگونگی افزایش آگاهی جنسی جوانان دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*، تهران: دانشگاه شاهد.

زارع، محمد؛ ملک افضلی، حسین؛ جندقی، جعفر؛ کلاهدوز، ماشاله؛ رباب علامه، مطهره؛ اسدی، عمران. (۱۳۸۴). ارزیابی تأثیر آموزش مسایل بهداشت بلوغ بر آگاهی، نگرش و عملکرد دختران ۱۴-۱۲ ساله. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

سادات، محمدعلی. (۱۳۷۴). *راهنمای پدران و مادران. شیوه‌های برخورد با نوجوانان* (ج اول). تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

سبحانی نژاد، مهدی؛ همایی، رضا؛ سیادت، سیدعلی. (۱۳۸۴). ارزیابی چگونگی تربیت جنسی در خانواده‌های شهر اصفهان بر اساس مدل کرکلر. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

صابری، منصور. (۱۳۸۴). *نیازسنجی آگاهی‌های جنسی. دومین کنگره خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

صافی، احمد. (۱۳۸۱). *خانواده متعادل*. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان ایران. عبدالهی، فاطمه. (۱۳۸۲). بررسی آموزش بهداشت دوران بلوغ دختران دانش آموز راهنمایی استان مازندران. *مجله‌ی علمی و پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران*. ۱۴ (۴۳).

فرمehینی فراهانی، محسن. (۱۳۸۳). *محتوای مناسب برای تربیت جنسی در کتب درسی دوره‌ی متوسطه. دو ماهنامه‌ی علمی - پژوهشی دانشور رفتار*، تهران: دانشگاه شاهد، ۱۱ (۹).

فرمehینی فراهانی، محسن. (۱۳۸۰). *دیدگاه اسلام در مورد تربیت جنسی و آرایه‌ی رئوس مطالب مناسب برای این نوع آموزش در کتب درسی*. تهران: مرکز مطالعات

تربیت اسلامی، معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش.
کاپلان، هارولد؛ سادوک، بنیامین. (۱۳۷۹). *خلاصه‌ی روانپزشکی، علوم رفتاری و روانپزشکی بالینی*. ترجمه‌ی نصرت... پور افکاری. جلد دوم. تهران: نشر شهرآب.

کوچکف، و. د. (۱۳۶۹). *روانشناسی و تربیت جنسی کودکان و نوجوانان*. ترجمه‌ی محمد تقی زاده، تهران: مرکز.

متقی‌فر، غلامرضا. (۱۳۸۴). آموزش جنسی در مدارس. *مجله‌ی تربیت اسلامی (ویژه‌ی تربیت جنسی)*، تهران، ۳ (۷).

مقتدری، منیرالسادات. (۱۳۷۲). اطلاعات و آگاهی‌های موردنیاز دختران در آستانه‌ی ازدواج شهرستان قزوین. *پایان‌نامه دانشگاه الزهرا، تهران*.

مودی، میترا؛ زمانی پور، نصرت؛ شریف زاده، غلامرضا؛ اکبری، محمد؛ صالحی، سلیمان. (۱۳۸۵). ارزشیابی برنامه‌ی آموزش بهداشت بلوغ در ارتقای آگاهی دانش‌آموزان مقاطع راهنمایی و دبیرستان دخترانه‌ی شهر بیرجند. گزارش تحقیق. *مجله‌ی علوم پزشکی بیرجند*. ۲۹.

میرمولایی، سیده طاهره؛ عباس سنجری، زینب؛ غباری بناب، باقر؛ فقیه زاده، سقراط. (۱۳۸۴). بررسی رفتارهای جنسی و عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های دولتی شهر تهران. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

همایی، رضا؛ سبحانی نژاد، مهدی؛ کریمپور، نگار. (۱۳۸۴). بررسی منابع کسب اطلاعات جنسی دانشجویان دانشگاه‌های استان اصفهان در سال تحصیلی ۸۳-۸۴. *دومین کنگره‌ی خانواده و مشکلات جنسی*. تهران: دانشگاه شاهد.

ب. انگلیسی

Aresu, Alessandra. (2009). Sex Education in Modern and Contemporary China: Interrupted Debates Across the Last Century. *International Journal of Educational Developments*. 29 (5): 532- 541.

Bridges, Emily (2009). Effective Curriculum- Based Sex and STD/ HIV Education Programs for Adolescents. *Child Development*

- Perspectives*. 3(1). Available at: <http://www.Advocatesforyouth.org>.
- Collins, Chris. Alagiri, Priya. Summers, Todd. (2002). Abstinence Only VS. Comprehensive Sex Education: what are the arguments? what is the evidence? AIDS Research Institute University of California, San Francisco. Policy Monograph Series. Available at: <http://www.associatedcontent.com>.
- Curtis. T. L. (2007). Teaching Tolerance: Non- Traditional Sex Acts and Sexual Education. Available at: <http://www.associatedcontent.com>.
- Eisenberg, Marla E. (1997). ViewPoints of Based Sexuality Education. *Journal of School Health*. 67: 322-326.
- Fernandes, Vieira. Vieira, Xiaviev R. (2008). Evaluation of Parents as Partners in Sex Education. *Journal of Sexologies*. 17 (1): 154.
- Fisher, J. D. & Fisher, W. A. (1992). *Changing AIDS-Risk Behavior*. Psychological Bulletin 111. 453-474
- Gursimsek, Isik. (2009). Does Sexuality Education Effect Teacher Candidates' Attitudes About Sexuality and Homosexuality? *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 1(1): 980- 983.
- Hua- Lou, Chao. Zhao, Quan & Gao, Er-sheng. (2006). Can the Internet Be Used Effectively to Provide Sex Education to Young People in China? *Journal of Adolescent Health*, 39 (5): 720-728.
- Jaff, M. L. (1998). *Adolescent*. New York. John wiley & sons Inc.
- Kirby, Douglas. Laris. B. A. & Rolleri, Lori A.(2006). Sex and HIV Education Programs: Their Impact on Sexual Behaviors of Young People Throughout the world. *Journal of Adolescent Health*, 40 (3): 206- 217.
- Kontula. O. (2008). Nordic Sex Education: A Case of Finland. *Journal of Sexologies*. 17 (1): 25.
- Kozier, Barbara. (1995). *Fundamentals of Nursing*. Addison Welsleg Publishing Company.
- Lewy, Arieh. (1991). *The International Encyclopedia of Curriculum*. Oxford. Pergamon Press.
- Marlow D. R. & Redding B. A. (1988). *Pediatric Nursing*. 6th edition. W.B. Saunders.
- McFadyen, J. (2004). Teaching sex Education: Are Scottish School Nurses Prepared for the Challenge? *Nurse Education Today*. 24 (2): 113- 120.

- MCKay, A. & Holowaty, P. (1997). Sexual Health Education: A Study of Adolescents Opinions, Self-Perceived Needs and current and Preferred Sources of Information. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 6: 29-38.
- Michael, Shannon. (2007). Sexual Education: Why It's Important for Your Teenager? Available at: <http://www.associatedcontent.com>.
- Mueller, Trisha E. Gavin, Lorrie E. Kulnkarni, Aniket. (2007). The Association Between Sex Education and Youths Engagement in Sexual Intercourse, Age at First Intercourse and Birth Control Use at First Sex. *Journal of Adolescent Health*. 42(1): 89-96.
- Netting, N. & Burnett, M. L. (2004). Twenty years of Student sexual behavior: Subcultural Adaptation to a Changing Health Environment. *Adolescent*, 39.
- Rus, G. (2000). Sexual Health. New York. Hal-Jack Publishing Co.
- Sacket, S. (2009). Sexual Education Programs Inside Schools. Available at: <http://www.associatedcontent.com>.
- Santrock, J. W. (1997). *Life - Span Development*. MC Graw Hill.
- Sexuality Information and Education Council of the United States. (2004). *Goals of sexual Hygien*. Available in: <http://www.siecus.orgpubs/facts/html>.
- Silva, Monica. Ross, Ines. (2003). Evaluation of a School- Based Sex Education Program for Low Income Male High School Students in Chile. *Journal of Evaluation and Program Planning*, 26 (1): 1-9.
- Tittle, Robbie (2006). *Are Children Learning Sexual Education Too Young?* Available at: <http://www.associatedcontent.com>.